

I. stupeň tóniny se nazývá **tónika**, IV. stupeň **subdominanta** a V. stupeň **dominanta**. Tyto tzv. **hlavní funkce** značíme písmeny **T, S, D** pod notovou osnovou.

C dur a moll

T S D T T S D T

Na tónu T, S nebo D můžeme postavit kvintakord.

V tónině durové (jónské) jsou tyto kvintakordy durové, v tónině mollové (aiolské) jsou mollové.

C dur a moll

T S D T S D

Cvičení: napište funkční značky u kvintakordů. Vycházejte ze zadaných tónin!

F dur a moll cis moll As dur H dur

Cvičení: totéž v basovém klíči.

e moll Es dur Fis dur g moll A dur

Cvičení: podle funkčních značek napište kvintakordy v zadaných tóninách.

Napište také předznamenání tónin!

E dur d moll B dur c moll

T S D D S T S D T S T D

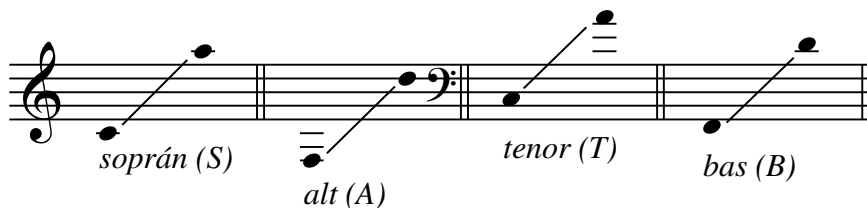
Cvičení: totéž v basovém klíči.

f moll gis moll Des dur b moll

S D T T S D D T S T D S

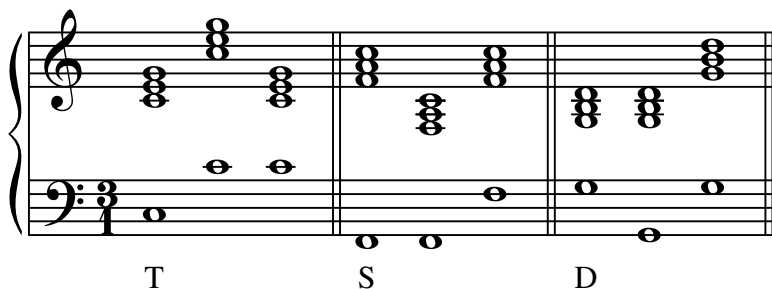
Cvičení: napište název tóniny, ve které jsou akordy T, S, D zapsány (akordy mohou být i v jiném pořadí).

Harmonická cvičení budeme vytvářet ve 4hlasé vokální sborové úpravě. Proto bude nutné respektovat vlastnosti a možnosti jednotlivých **zpěvních hlasů** – zejména pak jejich **rozsah**.

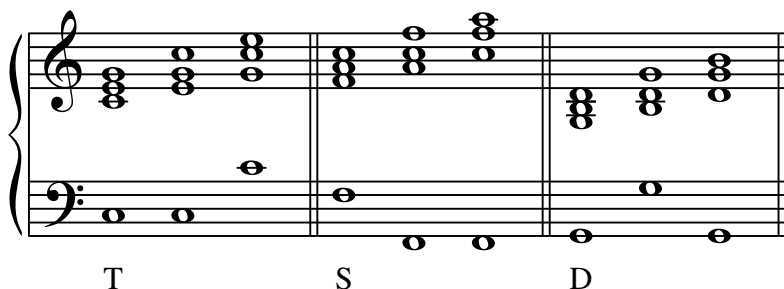

Uvedené rozsahy jsou **pouze orientační**, každý zpěvák má poněkud odlišný rozsah hlasu. Krajiní hlasové polohy používáme jen výjimečně – nejnižší tóny jsou neznělé a málo barevné, nejvyšší tóny naopak ostré, „ukřičené“ a pěvecky obtížné.

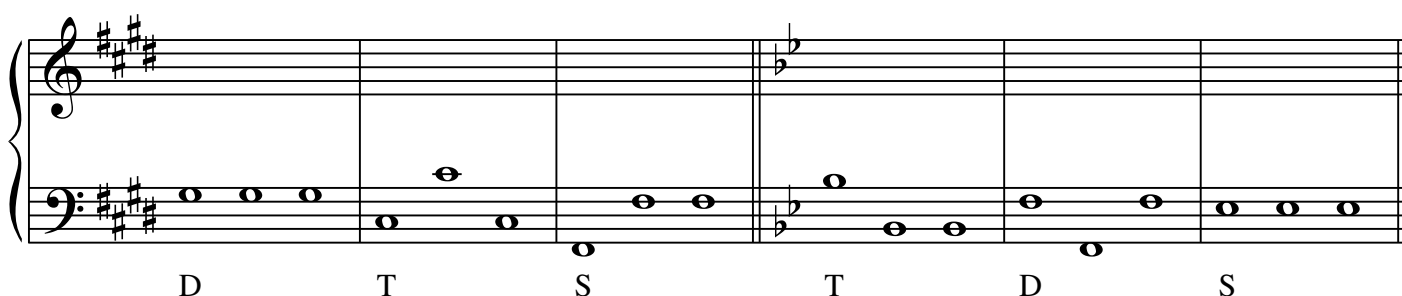
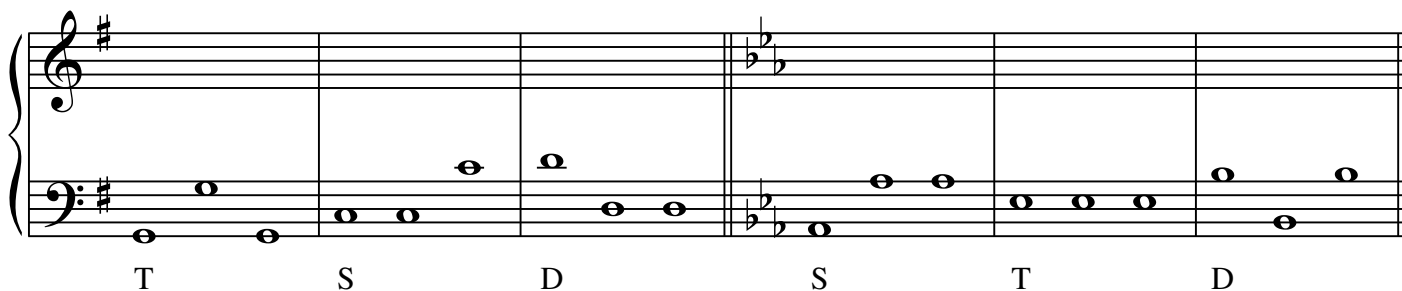
V klasické harmonii používáme **4hlasou úpravu akordů**. Kvintakord má jen 3 tóny, proto musíme **zdvojit jeho základní tón**. Akordy rozepisujeme do 2 notových osnov.

Vrchní 3 hlasy akordu můžeme vzájemně přeskupovat. Vznikají tak akordy ve 3 různých **polohách**. Basový tón přitom zůstává na svém místě.

Cvičení: podle výše uvedeného vzoru vytvořte akordy v různých polohách. Podle předznamenání a funkčních značek určete a запиšte názvy tónin!

Melodická **poloha** akordu se určuje podle **intervalu mezi nejnižším a nejvyšším tónem** akordu. Značí se číslem v závorce nad akordem.

(8) (3) (5) (8) (3) (5)

Cvičení: určete a zapište polohy akordů.

Cvičení: napište akordy v zadaných polohách.

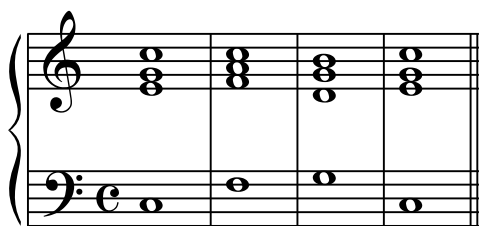
Určete také tóninu a napište funkční značky (T, S nebo D – pozor, mohou být i v jiném pořadí!).

(5) (8) (3) (3) (5) (8) (3) (8) (5) (5) (3) (8) (8) (5) (3) (8) (3) (5)

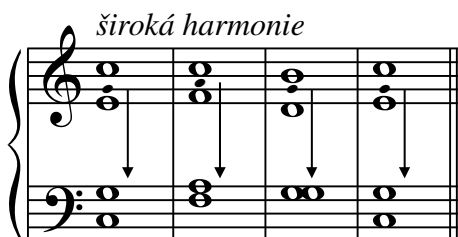
(5) (3) (8) (3) (8) (5) (5) (8) (3) (8) (5) (3) (8) (3) (5) (3) (5) (8)

Cvičení: podle vrchních hlasů doplňte správné **basové tóny**.

Podle vzdáleností mezi vrchními 3 hlasy rozlišujeme tzv. **rozlohu**. Výchozím typem je **rozloha těsná**. Často se používá také název **těsná** (neboli **úzká**) **harmonie**. 3 vrchní hlasy (S, A, T) zapisujeme do vrchní osnovy, spodní hlas (B) pak samostatně do spodní osnovy.

Když přesuneme altový hlas (tj. 2. tón shora) o jednu oktávu níže nebo výše, vzniká **široká harmonie**. Kvůli přehlednosti píšeme obvykle 2 hlasy (S, A) do houslového a 2 hlasy (T, B) do basového klíče.

Ukázka přesunutí altu o oktávu výše. Notaci používáme takovou, aby byl zápis co možná nejpřehlednější (zde jsme vysoko posazený tenor zapsali do horní osnovy).

U **těsné harmonie** jsou vrchní 3 hlasy těsně u sebe, proto mezi ně **nelze vložit žádný další tón akordu**. U **harmonie široké** lze mezi soprán – alt i mezi alt – tenor **vložit alespoň 1 akordický tón**.

Někdy se používá také **harmonie smíšená**.

V tomto případě lze do jedné dvojice vrchních hlasů vložit akordický tón, zatímco do druhé ne.

Cvičení: podle vzoru napište akord v **těsné harmonii**, poté ho **převeďte do harmonie široké**.
Určete také tóninu a napište funkční značky.

(3) (5) (8) (5) (3) (8)

T

(8) (5) (3) (3) (8) (5)

Cvičení: U akordů určete jejich rozlohu, polohu a funkci.

Cvičení: podle vzoru převeďte akord **do těsné harmonie**. Zachovejte stejnou polohu.
Určete tóninu, napište funkční značky a polohu akordu.

(8)

T

Nyní se naučíme akordy správně spojovat. **Spojení dvou akordů může být přísné nebo volné.**
Přísně spojujeme akordy, které mají alespoň 1 **společný tón**. Takové akordy jsou vzájemně **příbuzné**.

Přísný spoj má tato pravidla: 1) **společný tón zadržíme** (hlas zůstává ležet na svém místě)
 2) **zbývající 2 tóny postupují nejkratším směrem** k nejbližšímu tónu následujícího akordu.

těsná harmonie *široká harmonie*

T S T D S T D T S T T D

Cvičení: podle předchozího vzoru **spojte přísně akordy v těsné harmonii**.
 Určete tóniny a napište funkční značky.

(5) (3) (8) (3) (5) (5) (8) (8) (5)

(3) (8) (8) (5) (3) (8) (8) (5) (3)

Cvičení: spojte přísně akordy v široké harmonii.

Určete tóniny a napište funkční značky.

Tip: naznačte celý spoj nejdříve v těsné harmonii, poté oba akordy převedte do harmonie široké (tj. přeneste alt o 8 níže nebo výše).

(3) (5) (5) (8) (8) (8) (5) (3) (8)

Pokud sousední akordy nemají žádný společný tón, používáme tzv. **volné spojení**.

Pravidla volného spoje:

- 1) zjistíme, jestli bas stoupá nebo klesá
- 2) **vrchní 3 hlasy** pak nejkratší cestou **vedeme** opačným směrem – tj. **protipohybem k basu**.

těsná harmonie *široká harmonie*

S D D S D S S D

Cvičení: podle předchozího vzoru **spojte akordy volně v těsné harmonii**.

Určete tóniny a napište funkční značky.

(3) (3) (5) (5) (8) (3) (8) (5) (3)

Cvičení: podle předchozího vzoru **spojte akordy volně v široké harmonii**.

Určete tóniny a napište funkční značky.

(8) (8) (3) (3) (8) (8) (5) (3) (8)

Cvičení: určete a **zapište druh spoje** (přísný – volný).

Určete tóninu a napište funkční značky.

Nyní již dokážeme používat přísné i volné spoje. Napišme si proto sled hlavních kvintakordů **T S D T**. Tento harmonický postup se nazývá **malá harmonická kadence**. Mezi **S** ⇒ **D** (nebo obráceně) uplatníme **volný spoj**, ostatní **spoje (T ⇒ S, T ⇒ D nebo obráceně)** budou **přísné**.

T S D T T S D T T S D T T S D T

Cvičení: vypracujme **malé kadence** v různých tóninách, v těsné i široké harmonii. Určete tóninu a označte harmonické funkce. Výchozí polohy zvolte dle vlastní fantazie.

Cvičení: v následujících příkladech se nachází **chybně provedené spoje** (celkem 12). Zkuste je najít.

Kadence v mollových tóninách budeme vytvářet podobně jako v tóninách durových. Dochází však zde k drobné úpravě – **tradiční harmonie jen zřídka používá tóninu mollovou přirozenou** (aiolskou), protože **neobsahuje stoupající citlivý tón na VII. stupni**. Z tohoto důvodu **budeme používat mollové tóniny harmonické a melodické**.

a moll harmonická *a moll melodická*

zvyšujeme VII. stupeň tóniny zvyšujeme VI. i VII. stupeň tóniny, směrem dolů se toto zvýšení ruší!

K podobnému jevu dochází také v **durových tóninách** – zde můžeme **snížit VI. stupeň**, čímž **vzniká tónina durová harmonická**. Tónina durová melodická se sníženým VI. a VII. stupněm se v praxi nepoužívá.

C dur harmonická

Používání tónin přirozených, harmonických a melodických označujeme v harmonii jako **mísení tónin**.

Cvičení: zkuste sami zjistit, které akordy budou dotčeny změnou VI. nebo VII. stupně v tónině:

- a) mollové harmonické
- b) mollové melodické
- c) durové harmonické.

Cvičení: jmenujte z paměti hlavní kvintakordy ve zvolených harmonických a melodických tóninách.

Cvičení: vypracujte kadence v tóninách mollových harmonických a melodických.

Posuvky pod notovou osnovou se vztahují vždy k tercii od basového tónu.

Poznámka: ve starší harmonii (zejména v baroku) bývaly **skladby v mollových tóninách** velmi často **zakončovány durovou tónikou**. Mollový kvintakord (přestože patří mezi konsonance) je totiž oproti durovému již mírně disonující – při jeho dlouhém doznívání vzniká nepříjemná interference mezi jeho malou tercií a velkou tercií vyznívající v alikvotní řadě jeho základního tónu.

Při tvorbě kadencí stávajícím způsobem vzniká v sopránu melodie, která je fádni a málo zajímavá. Ukážeme si proto jeden ze způsobů, jak tuto melodii obohatit.

V rámci stejného akordu tedy můžeme libovolně měnit jeho polohy, a to jak sousedící (takty 1 – 6), tak i vzdálenější (takt 7 – vzniká skok).

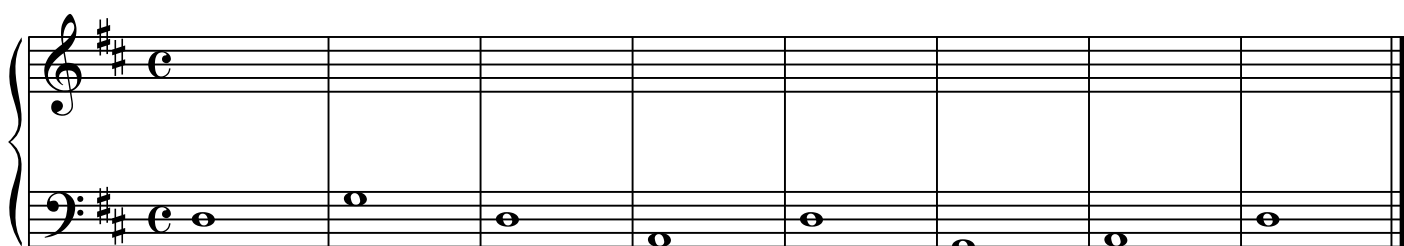
Při tvorbě **melodie v sopránu** platí tyto důležité zásady:

- 1) **dáváme přednost menším** (tj. zpěvnějším, melodickým) **intervalům – 2 a 3**
- 2) **skoky** (interval 4 nebo větší) **používáme méně často** a s rozmyslem – jen tam, kde se opravdu hodí
- 3) **po skoku je vhodné obrátit směr pohybu** nebo skok předem připravit opačným směrem pohybu
- 4) vytváříme melodie s **jediným vrcholem** (tj. nejvyšším tónem) nebo 2 těsně u sebe umístěnými vrcholy
- 5) melodie **zakončujeme nejlépe v oktávové poloze** (méně často lze i v poloze terciové).

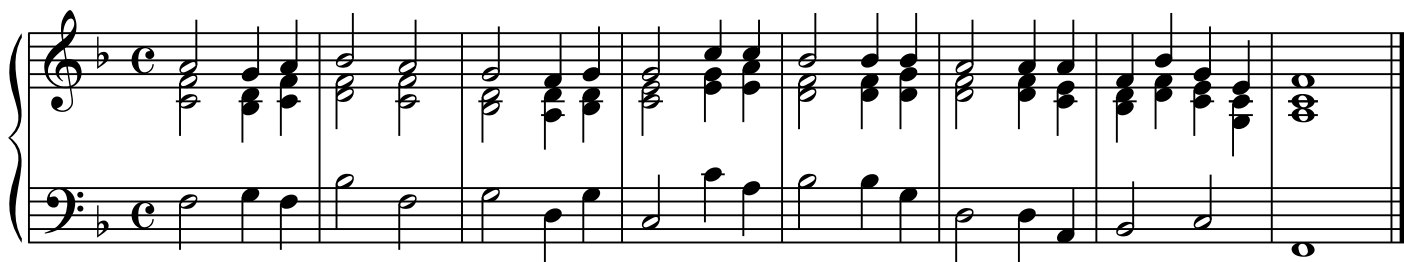
Cvičení: vypracujte cvičení v **těsné harmonii**, na dlouhých tónech vhodně **vyměňujte polohy akordů**. **Respektujte doporučení o stavbě melodie** (sopránu).

Cvičení: obdobným způsobem vypracujte cvičení v **široké harmonii**. Střídejte různé délky tónů, aby vzniklo **nápadité rytmičné zpracování**.

Klasická harmonie používá také **kvintakordy na vedlejších stupních – II, III, VI a VII**. Pravidla jejich spojování jsou obdobná jako při spojování hlavních kvintakordů.

Příbuzné kvintakordy mohou mít 1–2 společné tóny. Spojujeme je přísně, společné tóny zadržíme.

Akordy, jejichž základní tóny jsou vzdálené **o 2 nebo o 7**, jsou **nepříbuzné** – nemají žádný společný tón.

Akordy vzdálené **o 4 nebo 5** mají **1 společný tón**.

Akordy vzdálené **o 3 nebo 6** mají **2 společné tóny**.

Cvičení: určete podle basu, kolik bude ve spoji společných tónů (0 – 2) a vyjmenujte je.

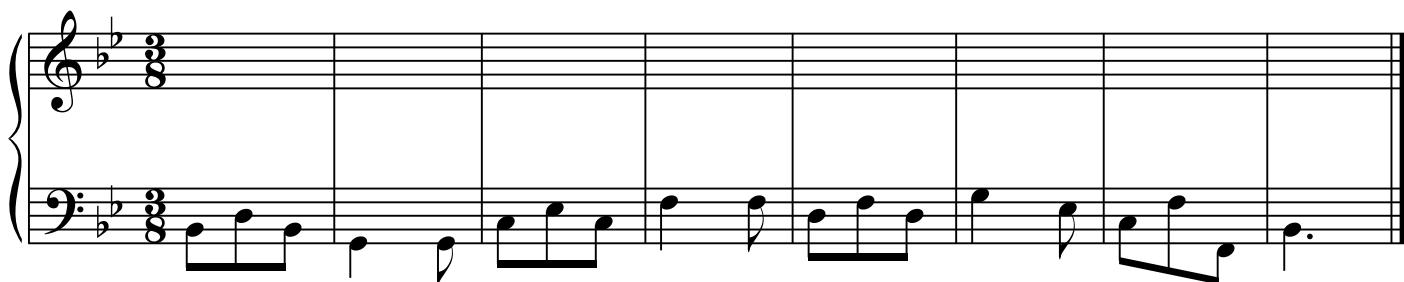

Cvičení: **spojte přísně** hlavní a vedlejší kvintakordy. Předem určete **společné tóny** a zadržte je.

Napište také funkční značky – **T, S, D** u hlavních a **II, III, VI** u vedlejších kvintakordů.

široká har.

Nepříbuzné akordy nemají společné tóny. Proto je spojujeme volně. Vrchní hlasy vždy postupují protipohybem k basu. Postupujeme tedy obdobně jako u spoje S ⇔ D nebo D ⇔ S.

Cvičení: **spojte volně** nepříbuzné akordy. Pokud jste postupovali správně, měli byste skončit ve stejné poloze, ve které jste začali.

(3)

Nyní budeme společně používat **přísné i volné spoje hlavních a vedlejších kvintakordů.**

Cvičení: **spojte hlavní a vedlejší kvintakordy.** Předem určete počet společných tónů a **správně zvolte přísný či volný spoj.** Nezapomeňte napsat funkční značky.

v široké harmonii

Pro další práci je nezbytné blíže **upřesnit pravidla volného spojování akordů**.

U volného spoje vrchní hlasy postupují vždy protipohybem k fundamentálnímu basu. Fundamentální bas je myšlený (teoretický) sled tónů, který vznikne vypsáním základních tónů všech akordů v nejkratších možných vzdálenostech. Zkusme nyní převést prostou basovou linku na fundamentální bas.

bas

fundamentální bas

X (směr pohybu) X

Jak je vidět na předchozím příkladu, u melodických intervalů až do velikosti kvarty je bas a fundamentální bas totožný. Avšak větší intervalové skoky (5, 6, 7, 8) lze „zjednodušit“ jejich převrácením na menší intervaly (4, 3, 2, 1). **Chceme-li tedy zjistit, kterým směrem fundamentální bas postupuje, musíme větší intervalové skoky (5–8) převrátit.**

Když si vypíšeme fundamentální bas, můžeme pak přenést směr pohybu jednotlivých tónů do původní basové linky.

bas

(směr pohybu podle fund. basu)

fundamentální bas

Cvičení: zakroužkujte dvojice tónů, jejichž směr pohybu bude ve fundamentálním basu obrácen.

Cvičení: označte šipkami směr pohybu fundamentálního basu.

Cvičení: **vypište fundamentální bas** – transponujte některé tóny o oktávu výše nebo níže tak, aby žádný melodický interval v basové lince nepřesáhl 4 (kvartu).

bas

fundamentální bas

Volně můžeme spojovat nejen nepříbuzné, ale i **příbuzné kvintakordy**. Také v tomto případě použijeme již známé pravidlo volného spoje – vrchní hlasy postupují protipohybem k fundamentálnímu basu. Na rozdíl od přísného spoje nyní **nezadržujeme společné tóny** mezi akordy.

Příklad: porovnejte oba způsoby spojení – přísné a volné.

(směr pohybu fund. basu)

Cvičení: **doplňte přísný i volný spoj** příbuzných akordů. U volného spoje předem určete směr pohybu fundamentálního basu a ved'te vrchní hlasy protipohybem.

Cvičení: rozpoznajte a **označte přísné a volné spoje**.

Poznámka: změna polohy v rámci jednoho akordu se nepovažuje za spoj – ten vzniká pouze mezi 2 různými akordy.

Cvičení: **spojte všechny akordy volně**. Určete směr pohybu fundamentálního basu a **vrchní hlasy ved'te protipohybem**. Nyní nezadržujte společné tóny!

Jak již víme, nepříbuzné kvintakordy se spojují volně. Často se však používá také **rozšířená varianta volného spoje**, která využívá **spojení se skokem ve vrchních hlasech**. Zkusme porovnat obě možnosti:

(směr pohybu fund. basu)

Jak vyplývá z doporučení pro stavbu melodie, **skoky** v melodických hlasech **používáme méně často** než pohyb v sekundách či terciích. Proto také **volný spoj skokem používáme jen opatrně** a s rozmyslem jako občasné **zpestření harmonického a melodického průběhu skladby**.

Cvičení: **vypište obě varianty volného spoje**. Volný spoj se skokem následně vytvoříme tak, že ve volném spoji druhý akord přesuneme navíc ještě o 1 polohu výše nebo níže stejným směrem. Nezapomeňte předem správně určit směr pohybu fundamentálního basu a vést vrchní hlasy opačným směrem.

Cvičení: vypracujte harmonickou kadenci. **Označte dvojice nepříbuzných akordů a spojte je volně s použitím skoku ve vrchních hlasech**. Ostatní akordy spojte přísně.

Některé spoje akordů tvoříme podle zvláštních pravidel. K těmto spojům patří zejména:

D ⇒ T
D ⇒ VI
II ⇒ D
VII ⇒ T

Nejpoužívanějším spojením v hudbě je **rozvod D ⇒ T**. Jako rozvod jej označujeme, protože **D obsahuje stoupající citlivý tón**, který rozvádíme do tóniky.

Stoupající citlivý tón najdeme na **VII. stupni** durových tónin a tónin mollových harmonických a melodických.

Cvičení: napište citlivé tóny stoupající v durových tóninách (je to vždy **malá sekunda** pod T).

Cvičení: napište citlivé tóny stoupající v mollových tóninách (odvozujeme stejně jako v dur).

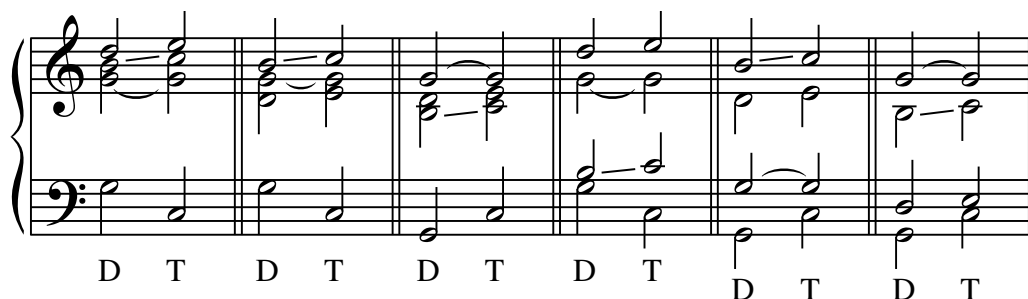

Rozvod D – T můžeme vytvořit přísně nebo volně. **Přísný rozvod** je v praxi **shodný s jednoduchým přísným spojením**: 1) citlivý tón stoupá k tónice

2) společný tón zadržíme

3) zbývající tón postupuje nejkratší cestou – doplní T na úplný akord.

Příklad: přísný rozvod D – T (rozvod citlivého tónu je vyznačen čarou)

Volný rozvod D – T je opět **shodný s jednoduchým volným spojením**. Nelze však provést ve všech polohách: 1) vrchní hlasy postupují protipohybem k fundamentálnímu basu (**klesají**)

2) citlivý tón musí být v rozvodu zastoupen některým vyšším hlasem.

Příklad: v některých polohách za citlivým tónem zazní jeho rozvodný tón alespoň ve vyšším hlase.

Jak je vidět, **podmínka 2) nebyla splněna** v těsné harmonii v terciové poloze a v široké harmonii v terciové a oktávové poloze. **V těchto polohách lze D rozvést jen přísně.**

Cvičení: rozvádějte D přísně v těsné a v široké harmonii.

First system of a musical exercise. It consists of two staves (treble and bass clef) with six measures. The notes are as follows: Measure 1: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 2: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 3: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 4: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 5: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 6: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F). Below the staves are the labels: D T, D T, D T, D# T, D# T#, D T.

Second system of a musical exercise. It consists of two staves (treble and bass clef) with six measures. The notes are as follows: Measure 1: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 2: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 3: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 4: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 5: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 6: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F). Below the staves are the labels: D* T, D T, D T, D# T#, D# T, D T.

Cvičení: rozvádějte D volně. Pokud v dané poloze nelze volný rozvod provést, takt přeškrtněte.

Third system of a musical exercise. It consists of two staves (treble and bass clef) with six measures. The notes are as follows: Measure 1: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 2: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 3: Treble (F#, C#, G), Bass (D, F); Measure 4: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 5: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 6: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F). Below the staves are the labels: D T, D T, D T, D# T, D# T#, D T.

Fourth system of a musical exercise. It consists of two staves (treble and bass clef) with six measures. The notes are as follows: Measure 1: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 2: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 3: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 4: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 5: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 6: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F). Below the staves are the labels: D* T, D T, D T, D# T#, D# T, D T.

Cvičení: označte přísné a volné rozvody D ⇌ T. Přeškrtněte rozvody, které jsou provedeny chybně.

Fifth system of a musical exercise. It consists of two staves (treble and bass clef) with six measures. The notes are as follows: Measure 1: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 2: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 3: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 4: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 5: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F); Measure 6: Treble (F#, C#, G, D), Bass (D, F). Below the staves are the labels: D T, D T, D T, D# T, D# T, D T.

Zvláštním druhem **volného rozvodu** $D \Rightarrow T$ je **rozvod s použitím tzv. antiparalelních oktáv a kvint.** Používá se pouze v závěru skladby! Oba akordy jsou v oktávové poloze, ale postupují protipohybem.

The image shows a musical score for a piano. The right hand (treble clef) plays chords in octaves, with fingerings (8) indicated above each chord. The left hand (bass clef) plays single notes. Arrows indicate the movement of notes between the D and T chords. Below the staff, the chords are labeled 'D T D T D T'.

Zajímavým typem **přísného rozvodu** $D \Rightarrow T$ je také **postup z těsné do široké harmonie nebo obráceně.** Vznikají přitom tzv. **skočné kvinty** v mužských hlasech. Tento typ rozvodu se užívá zejména v závěrech.

The image shows a musical score for a piano. The right hand (treble clef) plays chords, with a '5' indicating a fifth. The left hand (bass clef) plays single notes. Below the staff, the chords are labeled 'D T D T'.

Často používaným rozvodem D je postup do akordu VI. stupně. Tento rozvod nazýváme **klamný závěr** (též klamný rozvod, spoj). **VI. stupeň zde nahrazuje očekávanou T**, se kterou má 2 společné tóny, avšak celý závěr působí neukončeně a vyžaduje hudební pokračování.

- Klamný závěr** má tato pravidla:
- 1) **citlivý tón** stupňovitě stoupá
 - 2) zbývající **2 tóny** klesají k **nejbližším tónům T**
 - 3) pokud jsme postupovali správně, bude u **T zdvojená tercie**

The image shows a musical score for a piano. The right hand (treble clef) plays chords, with a '5' indicating a fifth. The left hand (bass clef) plays single notes. Below the staff, the chords are labeled 'D S̄T D S̄T D S̄T D S̄T D S̄T D S̄T'. A bar over the 'S̄' indicates a sensitive tone, and a bracket over the 'T' indicates a doubled third.

Čárou je označen rozvod citlivého tónu, svorkou zdvojená tercie. Všimněte si také funkční značky **S̄T** pro VI. stupeň (má společné 2 tóny se S a 2 tóny s T).

Cvičení: tvořte **klamný závěry** v zadaných durových tóninách v těsné i v široké harmonii. Střídejte polohy.

The image shows a musical score for a piano. The right hand (treble clef) plays chords, with a '5' indicating a fifth. The left hand (bass clef) plays single notes. The score is divided into two sections: the first section is in D major (two sharps) and the second section is in G major (one sharp).

V tónině **mollové harmonické** vytvoříme **klamný závěr** podobně jako v dur, je však třeba upravit tercii D na citlivý tón).

V tónině **mollové aiolské** chybí stoupající citlivý tón, spoj D ⇒ VI zde **nemá charakter klamného závěru**. Můžeme proto spojovat **volně** (tj. vrchní hlasy klesají protipohybem k basu).

a moll harmonická *a moll* aiolská

D ST D ST D ST D ST D ST D ST

Cvičení: tvořte **klamné závěry** v mollových tóninách. V aiolské mollové tónině použijte volný spoj.

Všimněte si, že **kvintakord VI. stupně mění svou kvalitu podle druhu tóniny**. V tóninách, ve kterých je akord VI. stupně **zmenšený nebo zvětšený**, **nezní klamný závěr dobře** a obvykle se nepoužívá.

Cvičení: **napište kvintakord VI. stupně** v uvedených tóninách. Uveďte, jakou má **kvalitu** (durový, mollový, zvětšený, zmenšený). Škrtněte tóniny, ve kterých spoj D ⇒ VI nezní dobře.

durová durová mollová mollová mollová
přirozená harmonická přirozená harmonická melodická

Občas se v harmonii objevuje **obrácený klamný závěr VI ⇒ D**. Tento spoj je vhodné předem promyslet jako běžný klamný závěr a pak jej zapsat pozpátku. **VI. stupeň má proto předem zdvojenou tercii**.

ST D ST D ST D

*(stejně i
v mollové tónině)*

Dalším spojem, který provádíme podle zvláštních pravidel, je spoj **II** ⇒ **D**. V tomto případě se II. stupeň označuje jako **dominanta k dominantě** (neboli tzv. **střídavá dominanta**) a značí se **ID**. Přestože se jedná o příbuzné akordy, doporučuje se **spojovat je volně**, tj. vrchní hlasy zde klesají proti fundamentálnímu basu.

Poznámka: důvodem volného spojování II. stupně s D je:

- nepříjemně vyznívající tritonus (zv. 4) ve vrchních hlasech
- v **harmonických tóninách** navíc vzniká nezpěvný **postup o zv. 2**.

Cvičení: **spojte střídavé dominanty a D**. Upřednostněte volný spoj. Nezapomeňte zapsat předznamenání tónin a funkční značky, mollové tóniny upravte na harmonické.

(těsná har.)

<i>B dur</i> (8)	<i>e moll</i> (3)	<i>F dur</i> (5)	<i>Es dur</i> (3)	<i>H dur</i> (5)

(široká har.)

<i>gis moll</i> (8)	<i>A dur</i> (3)	<i>Fis dur</i> (5)	<i>a moll</i> (3)	<i>D dur</i> (8)

Poznámka: v durové harmonické a mollové přirozené a harmonické tónině je **kvintakord II. stupně zmenšený**. Lze jej sice používat, ale celý spoj pak **vyznívá ostřeji a disonantněji**. V tomto případě doporučuji nepoužívat tento akord v kvintové poloze. V aiolské tónině pak II s D spojujeme přísně.

VII. stupeň se nazývá **neúplná dominanta** – značíme **Đ**. Jako **zmenšený kvintakord** **nezní příliš dobře** a **používá se proto jen výjimečně**. Častěji se **upravuje do tvaru sextakordu** se zdvojeným basovým tónem (více v učivu o sextakordech).

Pokud bychom VII. stupeň přesto chtěli použít **ve tvaru zmenšeného kvintakordu**, musíme **zdvojit jeho tercii** (basový tón je totiž citlivým tónem, který se nikdy nezdvouje!). Tento akord pak rozvádíme do T.

(smíšená har.)

(neúplná T) (neúplná T) (neúplná T) (neúplná T)

Đ T Đ T Đ T Đ T Đ T Đ T Đ T Đ T

Pokud si přehrajete předchozí příklady, zjistíte, že tyto spoje většinou znějí poněkud zvláště. Doporučuji je proto používat jen příležitostně a ve vhodném hudebním kontextu.

V **tónině aiolské** (nebo sestupné mollové melodické) je akord VII. stupně **durový**. V tomto případě jej upravujeme i spojujeme běžným způsobem (zvojujeme basový tón, spojujeme přísně i volně). VII se zde často používá také ve spojení se subdominantou: **VII ⇔ S**. Pak jej označujeme jako **subdominantu k subdominantě** (tzv. **střídavou S**).

a moll aiolská

VII S VII S VII T

Cvičení: vypracujte různé druhy rozvodů akordu VII. stupně. U zmenšeného tvaru zdvojte tercii.

Đ T VII T Đ T VII S VII T Đ T

Cvičení: vypracujte generálbas. Dle potřeby použijte odrážky v místech, kde vyznívá aiolská tónina.

-

The image contains two musical staves. The first staff shows a sequence of chords in a minor key, with a sharp sign indicating a change. The second staff shows a sequence of chords in a major key, with a circled '3' above a bar line.

Souhrnný test znalostí: **doplňte spoj nebo akord, který splňuje uvedená pravidla.** Pokud neznáte odpověď, vyhledejte vysvětlení v předchozích kapitolách.

- 1) Citlivý tón stoupá, zbývající 2 hlasy klesají.
- 2) Citlivý tón stoupá, společný tón zadržíme, zbývající hlas postupuje nejkratším směrem.
- 3) Tento spoj se doporučuje provádět volně.
- 4) Používá se především v tónině aiolské anebo jen jako sextakord se zdvojeným basovým tónem.
- 5) Vrchní hlasy klesají, citlivý tón musí být zastoupen v rozvodu vyšším hlasem.
- 6) S dominantou spojujeme přísně v tónině aiolské.
- 7) Společný tón zadržíme, ostatní hlasy postupují nejkratším směrem.
- 8) Jeho tercie je citlivým tónem stoupajícím.
- 9) Tento akord má v mollové tónině harmonické nebo melodické zvýšenou tercii.
- 10) Vznikají zde antiparalelní oktávy a kvinty.
- 11) V některých polohách nelze tento rozvod správně provést.
- 12) Obsahuje nevhodný tritonový postup (v harmonických tóninách navíc i postup o zvětšenou sekundu).
- 13) Zdvojujeme u něj vždy tercii.
- 14) V aiolské tónině spojujeme s tónikou volně.
- 15) Vrchní hlasy postupují protipohybem k fundamentálnímu basu.
- 16) Tento akord se nazývá dominantanta k dominantě (střídavá dominantanta).
- 17) Tento akord se nazývá subdominantanta k subdominantě (střídavá subdominantanta).

Správné odpovědi: 1) klamný závěr, 2) přísný rozvod D ⇒ T, 3) spoj II ⇒ D, 4) VII, 5) volný rozvod D ⇒ T, 6) II ⇒ D, 7) přísný spoj (obecně), 8) D, 9) D, 10) D ⇒ T (výjimka – jen v závěru), 11) volný rozvod D ⇒ T, 12) II ⇒ D, 13) VI v klamném závěru, 14) D ⇒ VI, 15) volný spoj (obecně), 16) II. stupeň (před D), 17) VII. stupeň v aiolské tónině (před S)

Cvičení: zapište funkční značky a vyhledejte spoje $D \Rightarrow T$, $D \Rightarrow VI$, $II \Rightarrow D$ a $VII \Rightarrow T$. Zopakujte si pravidla těchto spojů a správně vypracujte generálbas.

Pomlčka pod basem znamená ozdobný tón v basu. Vrchní hlasy jsou v tomto případě zadrženy a nemění se.